

KAIP GYVENTI ĮTRAUKIOJE VISUOMENĖJE

Ekaterina Prakapene

Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešosios bibliotekos
Regioninio bibliotekų veiklos ir vadybos skyriaus vedėja

Laima Juzulėnienė

Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešosios bibliotekos visuomenės informavimo specialistė

Neįgaliųjų reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, Lietuvoje turintys negalią, įvairių psichikos bei intelekto sutrikimų žmonės sudaro apie 9 procentus visuomenės. 2010 m. Lietuvai ratifikavus 2006 m. Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvenciją ir jos fakultatyvųjį protokolą (toliau – Konvencija), vis labiau akcentuojamos paslaugos ir veikla, užtikrinanti negalią turinčių žmonių integraciją, socializaciją, skatinanti aktyvų jų dalyvavimą politiniame ir kultūriniame gyvenime. Taigi ir Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešoji biblioteka (toliau – ŠAVB) vienu savo veiklos prioritetų laiko paslaugų šiems žmonėms plėtrą.

Jau keleri metai dirbama šia linkme. Atlikta daug reikšmingų darbų, sukaupta gerosios patirties. Veiklai išibėgėjus, susigriebta, kad darbuotojams trūksta kompetencijų, šiam darbui reikalingų įgūdžių. Juk, norint užtikrinti paslaugų kokybę ir įvairovę, būtina išsamiai ir įvairiais aspektais pažinti šią tikslinę grupę, t. y. būti susipažinusiems su šiuolaikine negalios samprata, žinoti apie negaliojo žmogaus padėtį visuomenėje ir šeimoje, jo galimybes. Dėl to tiesiog privalu užmegzti ryšius, dalytis gerąja patirtimi su kitomis organizacijomis bei skatinti skirtingų sektorių ir institucijų dialogą.

Siekiant geriau suvokti negalios fenomeną, įvertinti turimą patirtį ir įgyti naujos, šių metų spalio 19–20 d. Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešojoje bibliotekoje surengta tarptautinė mokslinė-praktinė konferencija „Neįgalus žmogus: visuomenėje, šeimoje, bibliotekoje“.

NEĮGALUMAS: STEREOTIPAI IR TOLERANCIJA

Renginyje dalyvavę mokslininkai aptarė esminius klausimus, atsakymai į kuriuos atspindi šiuolaikinį požiūrį į negalios fenomeną. Pranešėjai skatino susimąstyti apie terminų „norma“ ir „normalumas“ reikšmes, pačios negalios sampratos sąlygiškumą, visuomenės nuostatų poveikį neįgaliam žmogui. Šiaulių universiteto doc. dr. Algirdo Ališausko teigimu, neįgalumą provokuoja aplinka ir unifikuoti reikalavimai, kurie nėra orientuoti į individą, – iš visų reikalaujame to paties. Prioritetas turi būti teikiamas asmeniui, o ne sutrikimui, tačiau visuomenėje vyraujantys požiūrio stereotipai ir tolerancijos stoka trukdo priimti kitokį žmogų.

Konferencijos metu išsivystė diskusija apie visuomenės vartojamus terminus. Atrodytų, ne taip jau ir svarbu, kaip nusakome žmogaus sutrikimą, tačiau, vartodami netinkamus žodžius, akcentuojame negalią, diskriminuojame žmogų, sukuriame neigiamą jo charakteristiką, tarsi jis neturėtų gerų savybių. Iš tolerancijos ir pagarbos kitokiam individui turime sakyti

” Lietuvoje pasistūmėta į priekį stereotipų laužymo, tolerancijos ugdymo, <...> neįgalių žmonių teisių užtikrinimo srityse.

Lietuvos aklyjų bibliotekos darbuotojai pristato metodinę priemonę „Pasakojimų dėžutė“

Valdovų rūmų edukatorė Elena Gasiulytė pasakoja apie interaktyvų projektą „Atradimai muziejuje“. *levas Slonksnytės nuotraukos*

ne *autistas*, o asmuo, turintis autizmo spektro sutrikimą, ne *neregys*, o asmuo, turintis regos sutrikimą, ne *daunas*, o asmuo, turintis Downo sindromą. Kad ir kokia grioždiška atrodytų tokia kalbinė konstrukcija.

„Reikia mokytis gyventi įvairovėje, ją pažinti, suprasti, gerbti. Kaip tai daryti? Tik griauinant sienas tarp neįgaliųjų ir įgaliųjų“, – konstatavo mokslininkas. A. Ališausko nuomone, negalia – tai raidos kitoniškumas. Visuomenė turi toleruoti ir gerbti kitoniškumą, siekti lygiaverčio bendravimo, negalią turinčio žmogaus visapusiško integravimo.

NEDALYVAVIMAS – BRANGUS PROCESAS

Pranešėjų lūpose dažnai skambėjo žodžiai „inkliuzija“, „inkliuzinė visuomenė“, „inkliuzinis ugdymas“. Pagrindiniai įtraukiosios visuomenės principai yra pažinimas ir teigiamas kitų vertinimas, prieinamumas ir dalyvavimas. Apie tai kalbėjo įvairių organizacijų,

” Net mažiausi teigiami negalią turinčių žmonių pasiekimai teikia didžiulį pasitenkinimą jų slaugytojams ir gyvenimą daro prasmingą.

įstaigų atstovai, taip pat bibliotekų, kurios, siekdamos būti prieinamos visiems, skatina ir kitokių poreikių turinčių asmenų įtrauktį, įvairių paslaugų plėtrą.

UNESCO atstovė dr. Irmgarda Kasinskaitė-Buddeberg, pristatydamą idealios žinių visuomenės sampratą, pabrėžė, kad visi visuomenės nariai, taip pat ir žmonės, turintys

negalią, turėtų naudotis tomis pačiomis teisėmis. Įdomu, kad Neįgaliųjų teisių konvencija yra viena greičiausiai ratifikuotų konvencijų. Dokumentą pasirašiusios šalys, tarp jų ir Lietuva, skiria lėšų ne tik infrastruktūrai, sveikatos priežiūrai gerinti, naujoms paslaugoms kurti, bet ir priemonėms visuomenės požiūriui į kitokius asmenis keisti, tolerancijai ugdyti. UNESCO atstovės teigimu, žmonių, turinčių negalią, NEdalyvavimas visuomenės gyvenime, jų eliminavimas yra pernelyg brangus procesas, nes 3–7 proc. biudžeto turėtų būti skiriama šių žmonių slaugai. Todėl visapusiškos įtrauk-

Tarptautinės konferencijos „Neįgalus žmogus: visuomenėje, šeimoje, bibliotekoje“ dalyviai.

ties privalu siekti valstybiniu lygiu: sudaryti kuo palankesnes sąlygas ir galimybes kiekvienam asmeniui, taip pat ir turinčiam negalią, laisvai prieiti prie informacijos išteklių, įgyti žinių, mokytis, susipažinti su naujausiomis technologijomis, aktyviai dalyvauti sprendimų priėmimo procesuose.

Neįgaliųjų reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktorės dr. Astos Kandravičienės teigimu, Lietuvoje daug nuveikta gerinant negalią turinčių žmonių padėtį. Per daugiau kaip du dešimtmečius pasistūmėta į priekį

” Ne visada būtina kurti ypatingas erdves arba specialias paslaugas – pakanka žmonėms, turintiems tam tikrų sutrikimų, adaptuoti esamą aplinką.

tikrų paslaugų paprasčiausiai niekas neteikia. Auginti ir prižiūrėti tokius vaikus artimiesiems tampa nemenku iššūkiu. Kreipdamasi į konferencijos dalyvius, asociacijos vadovė išsakė lūkestį, kad galbūt šis ar kitas panašus ne valdžios atstovų, o viešųjų įstaigų inicijuotas renginys paskatins gerus pokyčius.

Apie kitokius vaikus auginančias šeimas ir jų problemas kalbėjo Aberistvito universiteto (Velsas, Jungtinė Karalystė) emeritas ir neįgalius vaikus auginantis dr. Matthew Griffithsas. Pasak mokslininko, šeimoje

Šiaulių miesto savivaldybės globos namų „Spalvų muzikos“ orkestras (vad. Natalija Pugačienė ir Ilona Būdavaite) renginio dalyviams surengė koncertą.

Pranešėjas dr. Matthew Griffithsas iš Jungtinės Karalystės pakvietė paploti patiems sau. Pirmoje eileje centre – Šiaulių universiteto doc. dr. Algirdas Ališauskas ir prof. habil. dr. Stefanija Ališauskienė. *Ievos Slonksnytės nuotraukos*

*La brausiai pateko
Elenos
Gosau lytes
pranesimas
Rukus darbas!*

stereotipų laužymo, tolerancijos ugdymo, socializacijos ir integracijos, neįgalių žmonių teisių užtikrinimo, paslaugų kūrimo ir kt. srityse. Yra patvirtinta Nacionalinė neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metų programa, kuriamos valstybės finansuojamos priemonės, padedančios užtikrinti neįgalių žmonių savarankišką gyvenimą. Tiesa, Lietuvoje labiau išplėtos regos sutrikimų turintiems žmonėms skirtos paslaugos, nes tai, matyt, – geriausiai žinomas sutrikimas. Mažiau dėmesio kol kas sulaukia intelekto sutrikimų turintys žmonės.

ŠEIMOS VIS DAR LAUKIA POKYČIŲ

Asociacijos „Kitoks vaikas“ valdybos pirmininkė Daina Šiekštelytė-Valkerienė, atstovaujanti tėvams, auginantiems autizmo spektro sutrikimą turinčius vaikus, teigė, kad mūsų visuomenėje dauguma tokių tėvų savo vaiko gerove turi rūpintis patys. Dažnai vienas iš šeimos narių būna priverstas atsisakyti darbo, asmeninio gyvenimo, nes vaikui reikalinga nuolatinė priežiūra, o tam

tenka susitaikyti su vaiko išskirtinumu, išmokti naujų bendravimo taisyklių, tolerancijos ir kantrybės, nekreipti dėmesio į visuomenės replikas, gyventi kitokią privatų ir viešą gyvenimą. Tačiau yra ir kita, visuomenei nematoma, tokio aukojimosi pusė. Net mažiausi teigiami negalią turinčių žmonių pasiekimai teikia didžiulį pasitenkinimą jų slaugytojams ir gyvenimą daro prasmingą.

BIBLIOTEKOS NEĮGALIESIEMS DAROSI DRAUGIŠKESNĖS

Reikia pripažinti, kad neįgalus žmogus bibliotekoje jaučiasi vis drąsiau. Tokia išvada padaryta iš klausius pranešimus apie Lietuvos ir kaimyninių šalių bibliotekų patirtį. Kasmet bibliotekose sukuriama naujų paslaugų, organizuojama renginių, kūrybinių dirbtuvių, stovyklų žmonėms, turintiems įvairių sutrikimų, geri-

*Ar dar pateko
Klausius
Medžiavimų
pranesimas
Programas
jau patvirtintam*

Informacijos,
įdomu je, kas
svarbiausia, at-
sako idėjų ir
bendradarbiavimo
galimybių. -
Didelis ACIU

nama bibliotekų infrastruktūra, įsigyjama įvairios įrangos. Visa tai daroma siekiant mažinti socialinę bei skaitmeninę neįgalių žmonių atskirtį.

Bibliotekos tampa vis atviresnės, draugiš-

kesnės šioms visuo-

menės grupėms. Bibliotekininkai noriai įgyja naujų kompetencijų ir įgūdžių, reikalingų dirbti su įvairių sutrikimų turinčiais žmonėmis. Jie vis drąsiau imasi naujų projektų, kuriuose bendram darbui pasitelkia įvairių organizacijų, atsakingų už neįgalumą turinčių žmonių ugdymą, patirtį, konsultuojasi su pačiais lankytojais, įsiklauso į jų poreikius.

Įdomia patirtimi pasidalijo ir pati ŠAVB, kuri jau antrus metus vykdo projektą „Specialiųjų poreikių turinčių vaikų ir jaunimo skaitmeninių kompetencijų ugdymas naudojant virtualią realybę bei 3D grafiką“.

Per pastaruosius metus VŠĮ Respublikinės Šiaulių ligoninės Psichiatrijos klinikoje buvo vykdomi biblioterapijos užsiėmimai psichikos sutrikimų turintiems suaugusiems. Bendradarbiaujant su Psichiatrijos klinika, antrus metus bibliotekoje rengiamas Atviros psichiatrijos mėnuo: lankytojai gali nemokamai konsultotis su klinikos darbuotojais sveikatos ir socialinių paslaugų prieinamumo, pacientų teisių, kitais psichikos sveikatos klausimais. Kaip teigia Psichiatrijos klinikos specialistai, ateiti konsultotis į biblioteką žmonėms drąsiau negu į kliniką.

ĮDOMI IR SEKTINA MUZIEJAUS PATIRTIS

Konferencijoje dalyvavo sveikatos apsaugos ministro padėjėja psichikos sveikatos klausimais Kristina Medžiaušytė. Specialistė pristatė naują tarptautiniu lygiu įvertintą prevencinę priemonę – mobiliąją programėlę „Pagalba sau“, pritaikytą išmaniesiems telefonams. Priemonė sukurta visuomenės emociniam raštingumui skatinti, savipagalbos įgūdžiams ugdyti. Technologijos leidžia vartotojui sekti savo emocijų pokyčius, suteikia prieigą prie edukacinės medžiagos (patyčių, smurto, nemigos, depresijos, priklausomybių, savižudybės ir kt. tematika). Vartotojas gali gauti profesionalią specialistų pagalbą, naudotis interaktyviais pagalbos centrų žemėlapiais, specialiųjų tarnybų telefonais. Paslauga sukurta gegužės viduryje, ja jau naudojasi apie 6 000 vartotojų, kurių vidutinis amžius – 32 metai. Su šia programėle bus supažindinami gyventojų kompiuterinio raštingumo mokymų dalyviai.

Geru pavyzdžiu gali tapti ypatingo dėmesio sulaukę Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios Ku-

nigaikštystės valdovų rūmų edukaciniai renginiai, kuriuos Šiauliuose pristatė edukatorė Elena Gasiulytė. Tai interaktyvus projekto „Atradimai muziejuje“ metu sukurtos edukacinės programos, pritaikytos autizmo spektro sutrikimą turintiems vaikams. Konferencijos dalyviai turėjo galimybę išbandyti parengtas priemones ir metodikas.

Patirtis iš tiesų labai įdomi ir nesunkiai pritaikoma bibliotekose. Pasak pranešėjos, žinant pagrindinius darbo su autizmo spektro sutrikimą turinčiais vaikais principus, galima parengti bet kokio turinio edukacinį susitikimą. Bibliotekose galėtų būti organizuojami su skaitymu ir knyga susiję renginiai.

Kita naudinga ir lengvai pritaikoma muziejaus patirtis – socialinės istorijos sukūrimas ir pateikimas lankytojams, turintiems autizmo spektro sutrikimą. Muziejaus arba bibliotekos planas, pagrįstas vidaus erdvių ženklavimu, padeda tokiems lankytojams orientuotis įstajoje neįaučiant streso.

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų edukacinė praktika vykdoma remiantis įtraukties principu, kai sutrikimų turintys vaikai dalyvauja kartu su vaikais, jų neturinčiais. Ne visada būtina kurti ypatingas erdves arba specialias paslaugas – dažnai pakanka žmonėms, turintiems tam tikrų sutrikimų, adaptuoti esamą aplinką.

ŽINIOS SUTEIKIA GALIMYBIŲ VEIKTI

Dar vienas uždavinys – specialistų pasirengimas dirbti su žmonėmis, turinčiais specialiųjų poreikių. Bibliotekos ir kitos kultūros įstaigos, rengdamos projektus, turėtų numatyti darbuotojų kompetencijų ugdymo priemones ir būdus, investuoti į metodinės medžiagos ir kitų priemonių, užtikrinančių paslaugų plėtrą ilgalaikėje perspektyvoje, rengimą. Žinoma, būtinai kvalifikacijai įgyti reikia ne tik pinigų bei laiko, ne mažiau svarbus ir noras dirbti su kitokiais žmonėmis.

ŠAVB direktorius prof. dr. Bronius Maskuliūnas sakė: „Esame tikri, kad šios konferencijos metu gauti atsakymai padės keisti nuostatas, įveikti baimes, kurias kėlė nežinojimas. Tikimės, kad gautos žinios inspiruos mus veikti.“ B. Maskuliūnas neabejoja, kad bibliotekos gali ir turi tapti universalios įtraukiamos erdve, pritaikyta visiems žmonėms, skatinti vieni kitų pažinimą, sujungti „negalios“ ir „galios“ pasaulius, kurie, kaip teigia A. Ališauskas, nėra tokie jau skirtingi.

” Visuomenė turi toleruoti ir gerbti kitoniškumą, siekti lygiaverčio bendravimo, negalią turinčio žmogaus visapusiško integravimo.

Informacijos
konferencija
savo bei
„Pagalba sau“
atšaukiant
atšaukiant